

me (İng. trc. ve nşr. Hossein Ziai, *The Book of Radiance [Partû-Nâme], A Parallel English-Persian Text*, Costa Mesa 1998). **2. Kî-tâbü Heyâkili'n-nûr** (1922 yılında Medresetü'l-mütehassisîn'de yapılmış doktora tezi olarak T. trc. Yusuf Ziya Yörükân, *Şehâbeddin Sühreverdi ve Nur Heykelleri*, nşr. A. Kâmil Cihan, İstanbul 1988; T. trc. Saffet Yetkin, *Nur Heykelleri*, 2. bs., Ankara 1963; İng. trc. Bilal Kuşpınar, *Temples of Lights*, ISTAC, Kuala Lumpur 1996; Ar. nşr. Muhyiddîn Sabrî el-Kürdî, Kahire 1917; Ar. nşr. Muhammed Ali Ebû Reyân, Kahire 1957, 1958). Devvânî bu eser üzerine bir şerh yazmış, İsmâil Rusûhî Ankaravî de *İzâhu'l-hikem* adıyla eseri Türkçe'ye çevirip şerhetmiştir. **3. el-Elvâhu'l-İmâdiyye fi'l-mebde' ve'l-me'âd (Elvâh-İmâdi)**. **4. Risâletü't-Ṭayr**. **5. Âvâz-ı Perr-i Cebra'îl** (Fr. trc. ve nşr. Henry Corbin ve Paul Kraus, "Suhrawardî d'Alep. Le bruissement de l'aile de Gabriel: Traité philosophique et mystique", *JA*, sy. 227 [Paris 1935], s. 1-82). **6. 'Aql-ı Surh**. **7. Rûzî Bâ Cemâ'at-ı Şûfiyân**. **8. Risâle fi't-Ṭufûliyye**. **9. Mü'nisü'l-'Uşşâk (Fi Haқиkati'l-'işq)**. **10. Luğat-ı Mürân**. **11. Safir-i Sîmurğ**. **12. Bustânü'l-kulûb (Ravzatü'l-kulûb)**. **13. Yezdân-şinâht**. **14. Risâletü'l-eb râc**. (Bu külliyyatta yer almayanlar): **15. Leme'hât** (nşr. Emile Maalouf, Beyrut 1969; nşr. Muhammed Ali Ebû Reyân, İskenderiye 1988). **16. Kelimetü'l-taşavvuf** (son iki eseri, *el-Elvâhu'l-İmâdiyye*'nin Arapça metni ile birlikte nşr. Necef-kulî Habîbî, *Se Risâle ez Şeyh-i İsrâk*, Tahran 1977). Özellikle *Opera III*'de yayımlanan eserler yer yer yeni neşirleriyle beraber gruplar halinde çeşitli dillere tercüme edilmiştir (Bunlardan 4, 10 ve 11. eserlerin ilk neşirleriyle birlikte İng. trc. ve nşr. Otto Spies, S. K. Khatak, *Three Treatises on Mysticism by Shihabuddin Suhrawardî Maqtûl*, Stuttgart 1935; 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 14. eserlerle *Opera II*'de yayımlanan 3. eserin Fr. trc. Henry Corbin, *L'archange empourpré: Quinze traités et récit mystiques traduits du persan et de l'arabe*, Paris 1976; Farsça 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. eserlerin İng. trc. ve nşr. Wheeler M. Thackson, *Suhrawardî: The Philosophical Allegories and Mystical Treatises*, A Parallel Persian-English Text [Costa Mesa 1999]; Farsça 3 [*Opera III*], 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. eserlerin T. trc. Sedat Baran, *Cebra'il'in Kanat Sesi, Süfi Kitap* [İstanbul 2006]; ayrıca *Kışşatü'l-gurbetü'l-garbiyye*'nin Farsça metni ve İbn Sînâ'nın *Hay b. Yağzân*'ı ile birlikte 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. eserlerin yeni Farsça nşr. Ca-

fer Müderris Sâdikî, *Kışşathâ-yı Şeyh-i İsrâk Şihâbüddin Sühreverdi* [Tahran 1997]).

BİBLİYOGRAFYA :

Sühreverdi el-Maktûl, *Hikmetü'l-İsrâk (Opera Metaphysica et Mystica II* içinde, nşr. H. Corbin), Tahran-Paris 1952, s. 9-13, 258, ayrıca bk. tür.yer.; a.m.f., *el-Meşârî' ve'l-mu'tarâhât (Opera Metaphysica et Mystica I* içinde, nşr. H. Corbin), İstanbul 1945, s. 505; İmâdüddin el-İsfahânî, *el-Bustânü'l-câmî'* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Sayda-Beyrut 1423/2002, s. 442-443; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'* (nşr. D. S. Margoliouth), London 1913, VII, 269-272; Bahâeddin İbn Şeddâd, *en-Nevâdirü's-sultâniyye* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1415/1994, s. 37-38; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ'*, s. 641-646; İbn Bibî, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye*, s. 25; a.m.f., *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi* (trc. M. Nuri Gencosman), Ankara 1941, s. 85, 92, 109, 132, 146, 150, ayrıca bk. tür.yer.; İbn Hallikân, *Veşeyât*, VI, 267-274; Muhammed b. Mahmûd eş-Şehzürî, *Târihu'l-hükemâ'* (nşr. Abdülkerîm Ebû Şüveyrib), Trablus 1988, s. 375-392; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXI, 207-211; Safedî, *el-Vâfi*, II, 318-321; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1355/1936, VI, 114-115; Seyyed Hossein Nasr, *Three Muslim Sages*, New York 1976, s. 52-82; H. Corbin, *İslam Felsefesi Tarihi* (trc. Hüseyin Hatemi), İstanbul 1986, s. 202-216; Hossein Ziai, "The Source and Nature of Authority: A Study of Suhrawardî's Illuminationist Political Doctrine", *The Political Aspects of Islamic Philosophy* (ed. Charles E. Butterworth), Cambridge 1992, s. 304-344; a.m.f., "Shihâb al-Din Suhrawardî: Founder of the Illuminationist School", *History of Islamic Philosophy* (ed. Seyyed Hossein Nasr - O. Leaman), London 1996, I, 434-464; a.m.f., "al-Suhrawardî", *EP* (İng.), IX, 782-784; Mehdi Amin Razavî, *Suhrawardî and the School of Illumination*, London 1997, s. 1-30; Yusuf Ziya Yörükân, *Şihâbeddin Sühreverdi ve Nur Heykelleri* (nşr. A. Kâmil Cihan), İstanbul 1998, s. 18; H. Daiber, *Bibliography of Islamic Philosophy*, Leiden 1999, I, 866-868; R. D. Marcotte, *Suhrawardî (d. 1191) and His Interpretation of Avicenna's (d. 1037) Philosophical Anthropology* (doktora tezi, 2000), McGill University Institute of Islamic Studies, s. 36-53, 57; İlhan Kutluer, *İslâm'ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru*, İstanbul 2001, s. 91-122.

İLHAN KUTLUER

SÜHREVERDÎ, Şehâbeddin

(شهاب الدين السهروردي)

Ebû Hafs Şihâbüddin Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ammüye el-Kureşî el-Bekrî es-Sühreverdi (ö. 632/1234)

Sühreverdiyye tarikatının kurucusu, müfessir ve muhaddis.

1 Şâban 539'da (27 Ocak 1145) İrân'ın İrâk-ı Acem bölgesinin Cibâl eyaletinde Zencan'a bağlı Sühreverd'de doğdu. Hz. Ebû Bekir'in soyundan geldiği için Bekrî, Tey-

mî ve Kureşî nisbeleriyle anılır. Lakap ve nisbelerindeki benzerlik sebebiyle zaman zaman Sühreverdi el-Maktûl diye tanınan Şehâbeddin Yahyâ b. Habeş ile karıştırılır. Birçok âlim ve sûfi yetiştiren seçkin bir aileye mensuptur. Babası Ebû Ca'fer Muhammed, amcası Ebû'n-Necîb Ziyâeddin Abdülkâhir ve büyük dedesi Ammüye lakabıyla meşhur Abdullah b. Sa'd, Sühreverdi nisbesiyle anılan âlim ve sûfi kişilerdi. Bağdat Nizamiye Medresesi'nde okuyup bir süre aynı medresede müderrislik ve Kasr Camii'nde vâzlik yapan babası Sühreverd kadısı iken bir iftira sonucu idam edildiğinde Sühreverdi henüz altı aylık bir çocuktur. Sühreverdi on altı yaşlarında Bağdat'a amcası Ebû'n-Necîb'in yanına gitti. Burada ondan ve çeşitli hocalardan ders okudu. Şâfiî fikhını amcasının arkadaşı Ebû'l-Kâsım b. Fadlân ve Ebû'l-Muzaffer Hibetullah b. Ahmed eş-Şibîlî'den tahsil etti. Ebû'l-Feth İbnü'l-Battî, Ma'mer b. Fâhir, Ebû Zür'a el-Makdisî, Ebû'l-Fütûh et-Tâi gibi âlimlerden hadis, fıkıh ve diğer ilimleri öğrendi. Önceleri kelâm ilmine meylettise de amcasının arkadaşı olan Kâdiriyye tarikatı piri Abdülkâdir-i Geylânî'nin tavsiyesiyle bundan vazgeçti. Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 561/1165-66) ve amcası Ebû'n-Necîb es-Sühreverdi'nin (ö. 563/1168) vefatından sonra bir müşrid arama amacıyla Basra'ya gitti. Burada bir müddet Ebû Muhammed Abdullah el-Basrî'nin sohbetlerine devam eden Sühreverdi'nin Basra körfezinde Abadan'da abdal diye anılan erenlerle görüştüğü ve Hızır'la sohbetlerde bulunduğu rivayet edilir. Yine orada Ebû's-Suûd el-Bağdâdî'nin sohbetlerine katıldı. Uzunca bir süre halvete girdi. Daha sonra Bağdat'ta amcasının Dicle nehri kenarındaki tekkesinde ve 590 (1194) yılında Makber mahallesinde vaaz ve irşada başladı. Etkili konuşmaları sayesinde geniş bir kitlenin ilgisini çekti ve birçok kişi kendisine intisap etti. Halife Nâsır-Lidînilâh'ın onu ziyaret ettiği ve Merzûbâniyye Tekkesi'nde baş başa görüştükları kaydedilmektedir. Halife onu kendi adına yaptırdığı tekkeye şeyh tayin etti. Bu dönemde Nâsiriyye, Bistâmiyye ve Me'mûniyye tekkelerinin şeyhliği de şeyhü's-şüyûh unvanıyla anılan Sühreverdi'ye aitti.

Halife Nâsır-Lidînilâh döneminde fütûvet teşkilâtının organize edilmesi çalışmalarında öncülük eden Sühreverdi hilâfet merkeziyle beylikler arasında bazı elçilik görevlerinde bulundu. Dimaşık'a Eyyûbî Sultanı el-Melikü'l-Eşref Mûsâ'ya elçi olarak gittiğinde çok iyi karşılandığı ve ken-

disine büyük bir saygı gösterildiği söylenir. 614'te (1217) 400.000 kişilik bir orduyla Bağdat'ı almak üzere yola çıkan Hârizm Sultanı Muhammed b. Tekişi bu fikrinden vazgeçirmeye muvaffak olmadı, fakat yağın kar yüzünden Hârizm sultanının ordusu telef oldu. Bunun üzerine Bağdat'ı işgal etmekten vazgeçip geri döndü. Sühreverdi, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin babası Bahâeddin Veled'in 617 (1220) yılında Bağdat'a gelişinde kalabalık bir halk kitleleriyle onu karşılamaya çıktı. 618'de (1221) halifeden aldığı menşûru Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'a götürdü. Bu yolculuğu sırasında Malatya'da Necmeddîn-i Dâye ve Konya'da Bahâeddin Veled ile görüştü. 628'de (1231) hac için Mekte'de bulunduğu sırada sultânü'l-âşîkin lakabıyla tanınan mutasavvıf şair İbnü'l-Fâriz ile tanıştı. Bu esnada İbnü'l-Fâriz'in oğullarına ve Mısırlı Ziyâeddin İsâ b. Yahyâ el-Ensârî es-Sebtî'ye tarikat hırkası giydirdi. Son zamanlarında gözlerini kaybetmesine ve kötürüm olmasına rağmen müridlerinin yardımıyla cuma vaazlarına çıkmaya devam eden Sühreverdi, 1 Muharrem 632'de (26 Eylül 1234) vefat etti, cenazesi ertesi gün Yediye semtindeki türbeye defnedildi. Tarikatların kuruluş döneminde yaşayan Sühreverdi gençliğinde Abdülkâdir-i Geylânî'den feyiz almış, çağdaşlarından Evhadüddîn-i Kirmânî ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî ile görüşmüştür. Evhadüddîn-i Kirmânî'yi Ahmed el-Gazzâlî ve Aynülkudât el-Hemedânî'nin fikirlerini benimsemiği için bid'atçı sayan Sühreverdi ilim ve irşad faaliyetini birlikte yürütmüş, eserleriyle muhafazakâr Sünnî tasavvuf anlayışının temellendirilmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.

Hüccetü'l-muhaddisîn lakabıyla meşhur Muhammed b. Saîd el-Ma'dûl, İbn Nukta, Ziyâeddin el-Makdisî, Ebû Abdullah Zekiyyüddin Muhammed b. Yûsuf el-Birzâlî el-İşbîlî ve İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî onun talebeleri arasındadır. Ebü'l-Ganâim İbn Allân, Ebü'l-Mehâmid Şehâbeddin İsmâil b. Hâmid el-Ensârî el-Hazrecî ile Ebü'l-Abbas el-Eberkûhî kendisinden hadis rivayet etmiştir. *et-Terğîb ve't-terhib* müellifi Münzirî, Sühreverdi'den icâzet almış ve bu icâzetlerden birinin 618 (1221) tarihini taşıdığı belirtilmektedir. Ebü'l-Abbas el-Vâsrî, Ebü'l-Fazl el-Hilâtî, Sa'd b. Muzaffer el-Mutahhar, İbn Meymûn el-Kaysî gibi âlimler ondan fıkıh ve hadis okumuş veya sohbetine katılmıştır. Sühreverdi'nin sohbetlerine katılıp tarikat hırkası giyen ve ondan feyiz alanların sayısı binler-

le ifade edilmektedir. Sühreverdiyye'nin Hindistan ve Pakistan taraflarında yayılmasını sağlayan Bahâeddin Zekeriyyâ el-Mültânî, tarikatın Büzgaşîyye kolunun kurucusu Necîbüddin Ali b. Büzgaş eş-Şirâzî onun en önemli müridleridir. İranlı şair Kemâleddîn-i İsfahânî, Sühreverdi'ye intisap ettikten sonra uzun bir süre inziva hayatı yaşamış, Sühreverdi'nin vefatı üzerine tekrar İsfahan'a dönmüştür. Şâfiî fakih İzzeddin İbn Abdüselâm da onun müridlerindedir. Sa'dî-i Şirâzî'nin Moğol zulmünden kaçmak ve tahsil yapmak amacıyla Bağdat'a geldiğinde Sühreverdi'yi ziyaret ettiği rivayet edilmektedir.

Vefatından sonra tarikatını sürdüren oğlu Ebü Ca'fer İmâdüddin Muhammed b. Ömer es-Sühreverdi, İbnü'l-Cevzî, İbn Asâkir, İshak b. Nehhâs gibi âlimlerden hadis okumuş, babası gibi diplomatik seyahatler yapmış, babasının 'Avârifü'l-ma'ârif ve amcası Ebü'n-Necîb'in *Âdâbü'l-mürîdîn* adlı eserlerinden faydalanarak kaleme aldığı, tarikatın âdâb ve erkânına dair *Zâdü'l-müsâfir ve edebü'l-hâdîr* adlı eser (Köprülü Ktp., nr. 1603/2, vr. 11^b-58^a) Sühreverdiyye mensupları arasında 'Avârif'ten sonra önemli bir kaynak olmuştur.

Eserleri. 1. 'Avârifü'l-ma'ârif*. Tarikatlar döneminde yazılan ilk eserlerden

olup Sühreverdi'nin en önemli kitabıdır. Çeşitli baskıları ve tercüme bulunan eser son olarak Edîb el-Kemdânî ve Muhammed Mahmûd Mustafa tarafından neşredilmiş (I-II, Mekke 1422/2001), Farsça'ya (trc. Ebû Mansûr İsfahânî, Tahran 1985) ve Türkçe'ye (trc. Yahya Pakiş – Dilâver Selvi, İstanbul 1988) tercüme edilmiştir. 2. *Nuğbetü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*. Sühreverdi bu eserinde zâhirî mânaya ağırlık vermekle birlikte yer yer işâri tefsire de girişmektedir. Eserde Fâtihâ'dan başlamak suretiyle âyetlerin belli bir sıra içinde, fakat yer yer atlanarak tefsir edildiği görülmektedir. Eserin müellifi hayatta iken istinsah edilen 610 (1213) tarihli, baş tarafında Sühreverdi'nin el yazısıyla bir icâzetnâme bulunan nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Beşir Ağa, nr. 24). *Nuğbetü'l-beyân* üzerine Yaşar Düzenli tarafından doktora tezi yapılmıştır (*Şihâbuddin Sühreverdi ve Nuğbetü'l-Beyân fi tefsiri'l-Kur'ân Adlı Eserinin Tevbe Suresine Kadar Tahkiki*, 1994, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 3. *Reşfü'n-neşâ'ih-i'l-îmâniyye ve keşfü'l-fezâ'ihi'l-Yûnâniyye*. Sühreverdi'nin Gazzâlî'nin yolunu izleyerek filozofları tenkit için kaleme aldığı eser muhteva ve üslûp bakımından *Tehâfütü'l-felâsife*'ye benzemekle birlikte onun kadar güçlü değildir. Devrin hali-

Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin *Nuğbetü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 24)

fesi Nâsir-Lidînillâh'ın bu eserden çok istifade ettiği söylenir. Angelika Hartmann 1982'de yaptığı doçentlik teziyle bu eseri neşre hazırlamış ve bir makalesinde 1986 yılında basılacağını haber vermişse de (bk. bibli.) henüz yayımlanıp yayımlanmadığı bilinmemektedir. Sühreverdi üzerine Ezhher Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi yapan (1985) Âişe Yûsuf el-Mennâi daha sonra *Resfû'n-neşâ'ih'i* neşretmiştir (Kahire 1999). Eser Muinüddin-i Yezdî (ö. 789/1387) tarafından Farsça'ya çevrilmiştir (nşr. Necib Mâyil-i Herevî, Tahran 1365 hş./1986). 4. *İrşâdü'l-mürîdin ve mec-dû't-tâlibin* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1397/1). 5. *İ'âmü'l-hüdâ ve 'âkîdetü erbâbi't-tükâ*. Tasavvuf ve ilm-i kelâma dair on bölümden oluşan eserin Mekke'de yazıldığı belirtilmektedir (nşr. Abdülaziz es-Seyrevân, Dimaşk 1996). 6. *er-Rahîku'l-mahtûm li-zevî'l-'ukûl ve'l-fühûm*. İlahî sirlara dair bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2682/1, Hâlet Efendi, nr. 814/8, Şehid Ali Paşa, nr. 1377/3; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1821). 7. *Risâletü's-seyr ve't-tayr*. Tecellî, seyr, tayr ve sülûk konularının anlatıldığı küçük bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 428/3, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2023/9; Köprülü Ktp., nr. 1589). 8. *Veşâyâ*. Sühreverdi'nin oğluna ve müridlerine yaptığı vasiyetlerden oluşan birkaç varaklık bir risâle olup (Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 428/4, Şehid Ali Paşa, nr. 1396; Köprülü Ktp., nr. 329/5). Muhammed Şirvânî tarafından Farsça'ya çevrilerek Arapça'sıyla birlikte neşredilmiştir (*Câvidân-ı Hured*, Tahran 1396 hş., II/2, s. 31-37). 9. *Cezbü'l-kulûb ilâ muvâşalâti'l-maḥbûb* (Halep 1328). 10. *Evrâdü's-Sühreverdi*. Talebelerinden Ali b. Ahmed el-Gürî'nin şerhettiği bir nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ndedir (nr. 550/2). 11. *Sünûhu'l-fütûḥ bi-zikri'r-rûḥ*. Dört beş varaklık bu risâlenin Köprülü Kütüphanesi'ndeki nüshası (nr. 1605/6, vr. 3^b-41^a) *Risâle fi's-sülûk* diye kayıtlıdır. 12. *Fütüvvetnâme*. Murtazâ Savvâf ve Henry Corbin tarafından *Resâ'il-i Civânmerdân* içinde neşredilmiştir (İran 1353/1973, s. 89-166). 13. *el-Makâmâtü's-şüfiyye* (nşr. Emil Me'lûf, Beyrut 1993). 14. *İdâletü'l-'iyân 'ale'l-bürhân* (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1447, vr. 131-150; Bursa Ulucamiî Ktp., Tasavvuf, nr. 1597). Sühreverdi'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Es'ile ve'l-ec-vibe*, *Risâle fi ğureri'l-halk* ve *istidrâ-cihim*, *Risâle fi'l-fakr*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 197; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 255; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 289-290; a.mlf., *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XIX, 311-320; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 159; İbnü'l-Kıftî, *İḥbârü'l-'ulemâ'*, s. 2-6; Necmeddin-i Dâye, *Mirşâdü'l-'ibâd* (nşr. M. Emîn Riyâhî), Tahran 1365 hş., s. 22-23; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 201-205, 345; III, 446, 448; İzzeddin el-Kâşî, *Miḣbâhu'l-hidâye* (nşr. Celâleddin Hümâtî), Tahran 1323 hş., s. 23; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 631-640*, s. 96-99; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 48-49; XX, 420, 481-487; XXII, 195, 197, 233, 347, 348, 374, 375, 377; XXIII, 55-57, 68-70, 126-134, 288-289; a.mlf., *el-İber*, IV, 181; Ahmed b. Aybek ed-Dim'yâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferah, *Târîhu Bağdâd* içinde), Haydarâbâd 1978, IV, 209, 210; Eflâkî, *Menâkıbü'l-'arifin*, I, 14, 45; Sübkî, *Ṭabakât* (Tanâhî), VII, 322 vd., 339; VIII, 6-15, 43, 80, 147, 209-256, 338, 340, 370-371; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Beyrut 1982, XII, 244; XIII, 138 vd.; İbn Tağrıberdi, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 285; Lârnî, *Nefhât Tercümesi*, s. 472, 513, 514, 528-530, 583, 670-674; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1177; Dârâ Şükûh, *Sefinetü'l-evliyâ'*, Kanpur 1884, s. 114-115; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 153-154, 290; V, 154; Harîrzâde, *Tibyân*, II, vr. 152^a-b; M. Mustafa Hilmî, *İbnü'l-Fânz: Sultânü'l-'aşâkin*, Kahire 1963, s. 70-71; Süleyman Ateş, *İşâri Tefsiri Okulu*, Ankara 1974, s. 160-162; Abdülhüseyn Zerrînkûb, *Cüstücu der Taşavvuf-i İrân*, Tahran 1369 hş., s. 172-178, 281, 287; Âişe Yûsuf el-Mennâi, *Ebû Hafş 'Ömer es-Sühreverdi*, Devha 1412/1991; Kamer-ul Huda, *Şihâbeddin Ömer Sühreverdi: Hayatı, Eserleri, Tarihi* (trc. Tahir Uluç), İstanbul 2004; E. Stefan Ohlander, *Abû Hafş Umar al-Suhrawardî (d. 632/1234) and the Institutionalization of Sufism* (doktora tezi, 2004), The University of Michigan, A. J. Arberry, "The Teachers of Shihâb al-Din 'Umar al-Suhrawardî", *BSOAS*, XIII (1949-51), s. 339-356; A. Hartmann, "Sur l'édition d'un texte arabe médiéval: Le Raşf an-naşâ'ih al-imâniya wa-kaşf al-fadâ'ih al-yünâniya de 'Umar as-Suhrawardî", *Isl.*, LXII (1985), s. 71-97; a.mlf., "al-Suhrawardî, Şihâb al-Din Abû Hafş 'Umar", *EP* (Ing.), IX, 778-782; a.mlf., "Nâsir-Lidînillâh", *DIA*, XXXII, 400-401.

HASAN KÂMİL YILMAZ

SÜHREVERDİYYE

(السهروردية)

Ebû Hafş Şehâbeddin
Ömer es-Sühreverdi'ye
(ö. 632/1234)

nisbet edilen bir tarikat.

Sühreverdiyye kaynaklarda genellikle Ebû Hafş Şehâbeddin'e nisbet edilir. Bununla birlikte yetişmesinde amcası ve şeyhi Ebû'n-Necib es-Sühreverdi'nin önemli rolü sebebiyle tarikatın kuruluşunu Ebû'n-Necib'e kadar götürülenler vardır. Nitekim Abdurrahman Ebû'l-Ferec el-Vâsıtî, Sühreverdiyye'yi Ebû'n-Necib'e nisbet etmiş ve adını Sühreverdiyye'nin yanı sıra Necibiyye es-Sühreverdiyye şeklinde de kay-

detmiştir (*Ṭabakâtü ḥırkati's-şüfiyye*, s. 49, 58). Murtazâ ez-Zebîdî de tarikatı Ebû'n-Necib'e zâfe etmiş, Ebû Hafş Şehâbeddin'e nisbet ettiği Şihâbiyye'yi Sühreverdiyye'nin bir kolu olarak göstermiştir (*İkd.*, s. 68, 75). Öte yandan Zebîdî, Ebû'n-Necib'in hilâfet aldığı şeyhlerden birinin Abdülkâdir-i Geylânî olduğunu ileri sürerek Sühreverdiyye'yi Kâdiriyye'nin büyük kollarından biri olarak zikretmiştir (*İthâfû'l-aşfiyâ'*, s. 206, 208). Ebû'n-Necib, Sühreverdiyye'nin kurucusu kabul edildiği takdirde Ebheriyye ve Kübreviyye tarikatlarının Sühreverdiyye'nin birer kolu olarak sayılması gerekir. Zira Ebheriyye'nin kurucusu Kutbüddin el-Ebherî, Ebû'n-Necib'in halifesi olduğu gibi (Abdurrahman Ebû'l-Ferec el-Vâsıtî, s. 61; Câmî, s. 588), Kübreviyye'nin kurucusu Necmeddin-i Kübrâ'nın şeyhleri Ammâr Yâsir el-Bitlîsî ile İsmâil Kasrî de onun halifeleri arasında bulunmaktadır (Câmî, s. 417-418).

Sühreverdiyye silsilesi, Ebû Hafş Şehâbeddin ve Ebû'n-Necib es-Sühreverdi vasıtasıyla biri Ahmed el-Gazzâlî üzerinden, diğeri Kâdî Vecihüddin Ömer b. Muhammed üzerinden iki ayrı yolla Cüneyd-i Bağdâdî'ye ulaşır. Cüneyd-i Bağdâdî'den itibaren silsile Serî es-Sakatî vasıtasıyla Ma'rûf-i Kerhî'ye, ondan da birinde Hasan-ı Basrî'nin, diğesinde Ehl-i beyt imamlarının yer aldığı silsilelerle Hz. Ali'ye kadar gider. Faaliyetlerini ilk zamanlar Bağdat'ta amcası Ebû'n-Necib adına yaptırılan Dicle kenarındaki dergâhta sürdüren Şehâbeddin es-Sühreverdi ayrıca Zevzenî, Nâsriyye, Bistâmiyye ve Me'mûniyye tekkelerinin şeyhliğini üstlenerek pek çok kimseyi tarikatına bağladı. Dimaşk ve Halep başta olmak üzere Bağdat dışında da birçok şehirde dergâhlar kurdu. İrân, Hindistan ve Türkistan gibi bölgelere gönderdiği halifeleri vasıtasıyla tarikatın geniş coğrafyalara yayılmasını sağladı. Kendisinden sonra Bağdat'ta tarikat faaliyetleri Me'mûniyye dergâhında yerine geçen oğlu Ebû Ca'fer İmâdüddin Muhammed, onun ardından torunu Cemâleddin Abdurrahman tarafından sürdürüldü (İbnü'l-Fuvatî, s. 231). Sühreverdiyye'nin İrân ve çevresinde yayılmasında halifesi Necbüddin Ali b. Büzgaş'ın gayretleri etkili oldu. Şeyh Şehâbeddin'in, Necbüddin Ali'yi arkadaşı Şemseddin Sâfî ile memleketi Şiraz'a gönderirken her birine yirmişer külâh verip bunları isimleri yazılı kişilere giydirmelerini söylemesi, tarikatın henüz Şehâbeddin es-Sühreverdi hayatında iken bu bölgede yayılmaya başladığını göstermektedir. Şiraz'da bir tekke kuran Necbüddin Ali şeyhi gibi dönemin yöneticileriyle iyi ilişkiler kurdu. Bu çerçevede Şiraz